

BUHARA'DAN KONYA'YA İRFAN MİRASI

VE XIII. YÜ. MEDENİYET MERKEZİ KONYA

BUHARA'DAN KONYA'YA İRFAN MİRASI ve
XIII. YY. MEDENİYET MERKEZİ KONYA

(I)

Koordinatör : Konya Büyükşehir Belediyesi
Dr. Mücahit Sami KÜÇÜKTİĞLİ Kültür Yayınları: **401**
Bildiri Kitapları

Editör :
Prof. Dr. Dilaver GÜRER ISBN: **968-605-389-344-8**

Yayın Takip: Yapım:
Eshabil YILDIZ **Konya Kültür A.Ş.**
Derya KARAKAYA

Tasarım&Grafik
Ali Rıza BÜYÜKVADİ

Aralık
2018

TİRMİZ'DEN KONYA'YA, İRFAN YÜKLÜ BİR ÂLİM: “SEYYİD BURHANEDDİN” (ö.1242)

Doç. Dr. Mustafa IŞIK

Fetih sonrası Anadolu’da, adı bir âlimle anılan şehirler vardır. İlk bakışta Konya için bu kişi Mevlana, Kayseri için Seyyid Burhaneddin’dir.

Foto 1- Kayseri- Seyyid Burhaneddin Türbesi

Foto 2- Selimiye Cami Yönünden Mevlana Türbesi

Seyyid Burhaneddin, şimdiki Afganistan’ın Belh şehrinde 12 yıl süreyle, Mevlana’nın babası Bahaeddin Veled’in öğrencisi olarak yetişmiştir.

Bu yıllarda Maverâünnehir ve Horasan’ı kasıp kavuran Moğol akınları yapılmaktadır.

İbn Sina (ö.980/1037), “İlim ve sanat takdir edilmediği yerden göçer.” demektedir. Doğal olarak âlim, kıymetinin bilindiği yere göçmektedir. Konya şehri o dönemde bu işlevi görmektedir.

Bahaeddin Veled'in ailesiyle birlikte Anadolu'ya göçmesinin altında ilmin takdir edildiği Selçuklu başkenti ve kaçılması gereken Moğol baskınları vardır.

Seyyid Burhaneddin'in Anadolu'ya gitme sebebi hakkında çeşitli rivayetler yer almaktadır;

Şeyhi Bahaeddin Veled'in Konya'da vefat ettiğini aynı gün Tirmiz'de ders verirken, ”Yazık yazık, şeyhim bu toprak âleminden temiz âleme göçtü” diyerek keşfetmesi ve bir gece rüyasında şeyhinin, “Benim Celaleddin'imi yalnız bırakmışsın ve onu korumak konusunda kusur ediyorsun” hitabını duyması birkaç dostu ile beraber Konya'ya gitmesinde etken olmuştur.”¹ denilse de, “Şeyh uçmaz; müridi uçurur.” mantığından hareketle, gerçek sebebin Sultan Veled'in, “Tirmiz ulularından birinin Bahaeddin Veled'in Konya'da olduğunu bildirmesi üzerine Anadolu'ya gitmeye karar vermiştir.”² açıklaması olduğunu düşünüyoruz.

Özbekistan'ın Tirmiz şehrinden yola çıktığında hedef şehir, Konya'dır. Çünkü hocası Bahaeddin Veled'in oğlu Celâleddin, Selçuklu'nun başşehrine gitmiştir. Gerek hocası Bahaeddin Veled'e vefa borcunu ödemek gerekse günün şartları Selçuklu'nun başşehri Konya'ya göçmesini sağlamıştır.

Konya'ya gelip halka sormaya başladı. “Bu dünyadan göçeli bir yıl oldu”³ dediler. Nitekim Konya'ya geldiğinde, şeyhi-hocası Bahaeddin Veled (ö.628/1231) öleli bir yıl olmuştu.

Çocukken omuzlarında taşıdığı Muhammed Celaleddin'in⁴ yarım kalan atabeylik görevini tamamlamak amacıyla, Sincarî Mescidi'ne sığınıp Celaddin'in gelmesi için Larend'e haber gönderdi.⁵

Konya'ya gelen Muhammed Celaleddin'in eğitim-öğretimiyle 9 yıl daha ilgilendi.

Zahir ilimlerinde ilerlemesi için Dımaşk'a gönderdi. (630/1233) yılında gerçekleştiği anlaşılan bu seyahat sırasında Kayseri'ye kadar Mevlana'ya refakat ettiği belirtilmektedir. 4-7 yıl ders aldıktan sonra Kayseri'ye dönen Mevlana'yı üç defa halvete soktuğu, halvet sonrasında, birlikte Konya'ya gittikleri kaydedilir.⁶

¹ Ahmed Eflâkî, *Menakıbu'l-Ârifin*, Tercüme: Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1964, I, 54, 56-57

² Sultan Veled, *İbtidaname=Veledname*, Çev. A. Baki Gölpinarlı, Ankara, 1976, s. 245; Ali Rıza Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, Kayseri, 1984, s. 51

³ Sultan Veled, s. 226-249 (3944-4339); Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, s. 10

⁴ Eflâkî, II, 1.

⁵ Karaman ilinin eski bir mahallesidir.

⁶ Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, I, 81-84, 89

Hocalık yaptığı Celâleddin “Mevlana” olduktan sonra “Bir ormana iki aslan sığmaz” diyerek Kayseri’ye geçmiştir.

Mevlana’ya, şeyhinin nereye gittiği sorulunca: “O, ilim ve irfanın kaynağı bir Anadolu şehrinde” = (هو في بلدة من بلاد الروم / هي منبع العرفان و العلوم) dediği rivayet olunur.¹

Mevlana’nın, hocası hakkındaki düşüncesi şöyledir: “Piş, ol da bozulmaktan kurtul... Yürü, **Burhan-ı Muhakkık** gibi nur ol. Kendinden kurtuldun mu, tamamiyle **Burhan** olursun. Kul olup yok oldun mu sultan kesilirsin.”²

Kayseri meşhurları veya âlimleriyle ilgili olarak yazılmış olan elimizdeki biyografi niteliğindeki eserler, “Seyyid Burhaneddin” ile başlamaktadır.³

Adı Kayseri’yle özdeşleşen bu âlimin hayatı hakkında geniş bilgiye sahip değiliz. Önemli bir kaynak olarak Ahmed Eflakî’nin (ö.1360) **Menâkibu’l-Ârifin**’i bulunmaktadır. Seyyid Burhaneddin hakkında bilgi kaynağı olan bu eser, Farsça’dır. 1318 yılında yazılan, 10 bölümden oluşan bu eserin 2. Bölümü Seyyid Burhaneddin’e aittir.⁴

Foto 3- Sembolik Hoca ve Talebe

Kayseri’de, Alâeddin Keykubad’ın eşi Mahperi Hatun’un yaptırdığı Huand Camii bitişiğindeki medresede ders okuttuğu, Mükremin Mahallesi’ndeki Hakırdaklı Camii’nde imamlık yaptığı belirtilmektedir.⁵

¹ Abdullah Develioğlu, *Büyük İnsanlar-Üçbin Türk ve İslam Müellifi*- İstanbul, 1973, s. 451.

² Mevlâna, *Mesnevî*, (Veled Çelebi İzbudak Tercümesi) MEB, İstanbul, 1991, II, 100-101.

³ Ahmed Nazîf Efendi, *Kayseri Meşhurları*, Sadeleştirenler: M.ve H. Dirioz, Kayseri, 1991, s. 3-7; H. Mehmed Zeki Koçer, *Kayseri Uleması*, İstanbul, 1972, s. 13; Karabulut, Meşhur Mutasavvıflar, s. 7-82

⁴ Eflakî, I, 60

⁵ Eflakî, I, 61-62

Foto 4- Çağdaş Çiğdem Kapısı

Foto 5-Kayseri'den Ali Dağı

Geldiği dönemde, Kayseri'nin idaresine Sahib Şemseddin İsfehânî bakmaktadır. Görevi, Hunat Medresesi hocalığıdır. Mezarlığın karşısında -Şimdi Silver Camii- olan Hakırdaklı Mescidi'nde imam/hatiplik yaptığı belirtilmektedir. 90'lı yıllarda Mescidin yanı başında çilehanesi yeniden yapılmıştır ancak “ayakları dışarıdan gözükecek kadar”¹ dar olan çilehanenin, aynı kalması düşünülemez.

Zaman zaman Ali Dağı'na çıkıp yalnızlığa çekildiği rivayet edilir.

Müridleri arasında kadınların da olduğu anlaşılmaktadır.² Şimdiki ziyaretçileri de çoğunlukla kadındır.

Evlenmediği için, çocuk da bulunmamaktadır.

1238 yılında Bağdat'tan bir şehzadenin vergi toplamak için Anadolu'ya geldiği, Kayseri'ye uğradığı, Seyyid Burhaneddin'i ziyaret ettiği³ belirtilmektedir.

¹ Eflâkî, I, 60.

² Eflâkî, I, 62

³ Eflâkî, I, 60.

Ölümüne yakın yıllarda Kayseri Moğollar tarafından işgal edilip, yağmalanmıştır. Kayseri'nin Moğol ordusu tarafından işgali sırasında olayların tanığı olmuştur.

Foto 6- Seyyid Burhaneddin Türbesi

Kayseri’de, birinin ölümünün çarşı-pazarda ilan edilmesinin ondan kalan bir sünnet/gelenektir. Son zamanlarda terk edilmiş; sadece minarelerden es-salât (salâ) verilmektedir.¹

Son mevlevi Ahmed Remzi (Akyürek) Dede (ö.1944), “*Ayine-i Seyyid-i Sırdan Hazreti Burhaneddin*”² adlı uzun, manzum şiirinde onun hayatını ve hakkındaki düşüncelerini manzum olarak dile getirmektedir:

“*Hazretin rihlet-i târihini ta'yin edemem/ Görmedim doğrusunu doğru değildir ne desem/ İsterim kalmasın ammâ bu hakikat mübhem/ Eylerim ehl-i tevârihden ümîd-i kerem*”³ diyerek ihtilaflı olan ölüm tarihini araştırmacılara bırakmaktadır.

Gömüldüğü şehir mezarlığı daha sonra adıyla anılmaya başlamıştır.

Konya Valisi Pervane (ö.1277) Mevlana’nın babasına türbe yaptırmak istediğinde: “*Senin yaptıracağın kubbe gök kubbeden güzel olamayacağına göre, bırak gök kubbesiyle kalsın.*”⁴ demiştir. Ancak kendi üstüne de türbe yapılmasından kurtulamamıştır.

¹ Ahmed Nazîf Efendi, *Kayseri Meşhurları*, s. 6; Koçer, s. 14

² Hasibe Mazıoğlu, *Ahmet Remzî Akyürek ve Şiirleri*, Ankara, 1987, ss. 73-77.

³ Mazıoğlu, s. 76; Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, s. 17.

⁴ Eflâkî, I, 549.

Yıllık konumundaki “salname”lere baktığımızda, 1871’de, şehirdeki ziyaret yerlerinden biri olarak anılmaktadır. “Mevlana’nın hocası” olması ise 1900 tarihli salnamede geçmektedir.¹

Seyyid Burhaneddin’in de mezarı üstüne, II. Abdulhamid zamanında, Ankara Valisi Abidin Paşa’nın(ö.1908) girişimleriyle, 1893 yılında Vakıflar tarafından türbesi bina ettirilmiştir. Bu sırada Kayseri Mutasarrıfı Mehmet Nazım Paşa (ö.1926) olup Nazım Hikmet’in (ö.1963) dedesidir.

Binanın yapılmasıyla ilgili fermanın metni çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.²

Meşhur Mevlevî dedelerinin mezarı da aynı yerdedir. Hatta bir kısmı türbe içerisinde kalmıştır.

Foto 7- Ziyaret sırasında Türbe

“Âyinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz” gerçeğinden hareketle, bir müridinin sohbetlerinden not ettiği “*Maarif*”³ adlı eseri düşüncelerinin yazılı belgesidir diyoruz. Bu kitabı Abdülbaki Gölpınarlı (ö.1982) Farsçadan tercüme etmiştir.⁴ Daha sonra da Ali Rıza Karabulut (ö.2012) Türkçeye çevirmiştir.⁵

(Sultanu’l-Ulema Bahaeddin Veled) demiştir ki:

¹ Kocabaşoğlu-Uluğtekin, *Salnamelerde Kayseri*, Kayseri, 1998; s. 19, 134; Bkz. Mustafa Işık,

38 Kayseri Yazıları, Kayseri, 2007, ss. 24-27.

² Abdullah Satoğlu, *Kayseri Ansiklopedisi*, Ankara, 2002; ss. 395-396.

³ Seyyid Burhaneddin, *Maarif*, Bediuzzaman Fûrûzanfer, Tahran, 1960.

⁴ Seyyid Burhaneddin, *Maarif*, Tercüme: Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara, 1972.

⁵ Seyyid Burhaneddin, *Maarif*, Tercüme: Karabulut, Ali Rıza, Kayseri, 1995.

“Nerede bir dost, nerede bir sevgili varsa, orada incinmek, dert ve mihnet vardır. Nerede bir yabancı varsa, orada tek oluş ve yalnız kalış vardır. Bunun sebebi şudur: Tanıdık kimsenin senden umdukları ve bekledikleri şeyler vardır. Ona ne kadar vefa gösterirsen göster az görür ve ona razı olmaz. “Ben senden bu kadar mı umuyordum, daha fazlasını bekliyordum.” der. Ama yabancıнын senden bir ümidi ve beklentisi yoktur, az bir hürmet görse sevinir, onun sevinci iyilik eden kimseye de yansır. Nitekim öbürünün teşekkür etmeyişi, iyilik eden kimseye olumsuz yansıdığı gibi...”¹

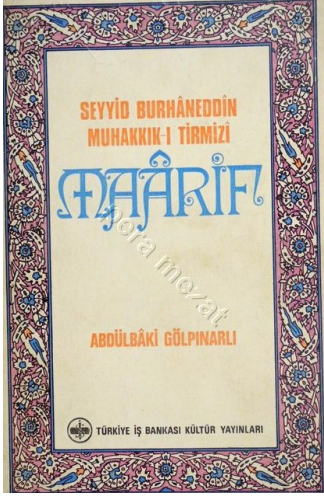

Foto 9- Maarif- Türkçe- Gölpınarlı

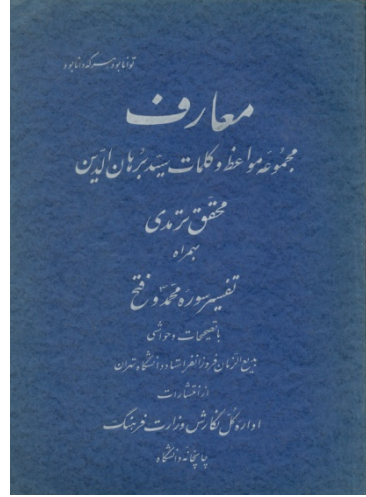

Foto 8- Maarif- Farsça

Seyyid Burhaneddin, Kur'an'ı iyi anlamakta ve halkın anlayacağı sade bir dille anlatmaktadır: “Yüce Allah Kur'an-ı Kerim’de “*Bütün insanların Rabbi olan Allah’a sığınırım*” de”² buyurmuştur. Bir işe başlarken öyle başlar ve böyle söylersen bir işe yarar ve fayda sağlar. Nasıl ki sayısız düşman askeri geliyor olduğunda, eğer sığınacak bir kale varsa, oraya kaçmak ve sığınmak lazımdır. İşte “Allah’a sığınıyorum” sözü de buna benzer; “kaleye sığınıyorum” demektir. Ama insan bir asır boyu bu sözü söylese, Kale’ye sığınmadıkça bu sözün kendisine bir faydası olmaz, kişiyi düşmanın yaralamasından da korumaz. Bildiği ile amel etmeyen âlim, bana göre ibadet etmeyen cahilden daha kötüdür. Hiç olmazsa bilgisi olmayan cahil, “Bileydim, böyle bir iş yapmazdım” diye özür beyan eder.”³

Kitabın sonunda Muhammed ve Fetih surelerinden bazı ayetlerin tefsiri bulunmaktadır.

¹ Maarif, Karabulut, s.15.

² Nas, 114/1

³ Maarif, Karabulut, s. 83.

Sonuçta, Seyyid Burhaneddin Kayseri’de az kalmış, çok etki bırakmıştır. Kayseri’de o kadar az kalan bir insan neden bu kadar çok sevilmekte, yani neden hâlâ yaşamaktadır?

Bu sözün cevabı “sevgi” kelimesinde, sevginin sırrı da Allah Elçisi’nin şu sözünde gizlidir:

“عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَ رَجُلٌ، فَقَالَ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ دَلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا أَنَا عَمِلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ وَأَحَبَّنِي النَّاسُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص: «أَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبُّكَ اللَّهُ، وَأَزْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ»¹.

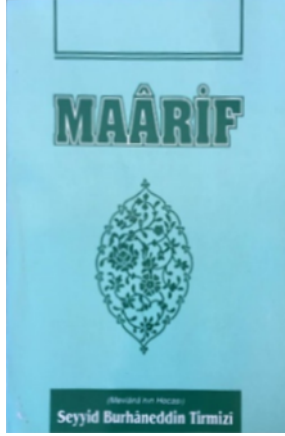

Foto 10- Maarif- Türkçe-Karabulut

“Dünyaya boş ver ki Allah seni sevsin; insanların önem verdiklerine boş ver ki insanlar seni sevsin.”

¹ İbn Mâce, Zühd 1.